

страшней, жестока. / И пусть на трон взойдет любой, / Глаголющий высоким слогом, / Толпа останется толпой, / Пока не обратится к Богу!» [1, с. 69].

Следует отметить и поэтический язык иеромонаха Романа. Его стихотворения изобилуют устаревшими словами и формами, церковнославянизмами (лобзать, веси, пояде, таяше, ангеле, грады, глава, зрак, мяк, внидоша, келия и др.). Рядом с ними соседствуют разговорные слова и просторечные выражения (аховский, пляясь, переть, суки, картишки, куликать, голодуха, лизоблюды, рыпаться, высытки и др.). Изредка появляются и авторские неологизмы (кленёнок). Также стихотворения иеромонаха Романа обнаруживают тесную связь с русской фольклорной традицией, которая проявляется в использовании формы плача, рефрена-причитания («Горе мне, о горе мне, / Горе мне великое!»); «Раю, мой Раю, / Раю, мой, Раю»), устойчивых инверсионных оборотах («птица черная», «тьма кромешная»), троичности («тридцать лет и три года»).

«Его стихи – по-настоящему талантливы. В них отзвуки древней христианской поэзии и русской классики, народные мотивы и очень современный живой и понятный взгляд автора на мир», – писал архимандрит Тихон, наместник московского Сретенского монастыря [Цит. по: 1, с. 3].

Именно синтез традиции и новаторства делает лирику иеромонаха Романа живой, пронзительной, доходящей до сердца каждого читателя и слушателя. Неслучайно в 2015 г. иеромонах Роман был награжден золотой медалью им. А. С. Пушкина «За выдающийся вклад в литературу».

ЛИТЕРАТУРА:

1. Иеромонах Роман (Матюшин). Избранное / Иеромонах Роман (Матюшин). – М. : Изд-во Сретенского монастыря, 2012. – 160 с.

Рак М. С. (Мінск, Беларусь)

ЖАНРАВЫ СІНКРЭТЫЗМ РАМАНА ЖУДМІЛЫ РУБЛЕЎСКАЙ «ДАГЕРАТЫП»

Канец XX – пачатак XXI ст.т. – адзін з самых сінкрэтычных у ідэйным, тэматычным, стылёвым і жанравым плане перыядаў у развіцці беларускай літаратуры, час нараджэння і (ці) трансфармацыі на нацыянальную глебу такіх з’яў і кірункаў, як постмодэрнізм, неасэміянтэлізм, неарамантызм, авангардызм і паставангардызм, сюррэалізм, імпрэсіянізм, метарэалізм, сац-арт, канцэптуалізм і інш. Названая тэндэнцыя ці не ў першую чаргу выявілася ў жанравым сінкрэтызме найноўшай літаратуры ў кірунку сінтэзу і раз’яднання, сутыкнення і адштурхоўвання розных жанраў і жанравых форм, з’яўлення новых міжродавых і поліжанравых утварэнняў, мадэрнізацыі аўтарскіх жанравых форм. Як слушна зазначала І. Шаўлякова-Барзенка: «Вызначальнай характарыстычнай рысай беларускай прозы гэтага перыяду паўстае спалучэнне прагматычна-тэматычнай, жанравай, стылявой поліфанічнасці з дамінаваннем цэнтральнай ідэі – ідэі адраджэння (аднаўлення ў новай культурнай – няўстойлівай – сацыяльнай парадыгме) нацыянальнай самасці» [6, с. 8].

Адзныкі плённага пошуку ў рэчышчы жанравага «поліфанізму» выявіліся ў творчасці Людмілы Рублеўскай, дзякуючы якой нацыянальная гістарычная проза апошніх дзесяцігоддзяў стала яскравым прыкладам жанравай дыфузнасці і разамкнёнасці. У апавяданнях, апавесцях, міфах і раманах пісьменніцы гісторыя і сучаснасць знаходзяцца ў «паралельных» стасунках: першая заўсёды / амаль заўсёды пераплятаецца з другой, выкарыстоўваецца двусветаваць (а часам і шматсетаваць), як адзін

з прынцыпаў арганізацыі тэкставай прасторы. Яшчэ адным фактарам, што ўплывае на жанравы поліфанізм творчасці Л. Рублеўскай, выступае сімвалічная сутнасць канфліктаў у творах пісьменніцы, што знаходзіць заканамернае выяўленне праз мастацкую апазіцыю мінуўшчыны і сучаснасці (вечнага і часовага, гераічнага і меркантильнага).

Акрамя названых вышэй фактараў, на жанравую дыфузію прозы пісьменніцы ўплываюць і ўзаемаадносінны / узаемастасункі двух светаў – рэальнага і таямнічага, містычнага. У падобным ракурсе «варта гаварыць пра актуалізацыю традыцый рэнесанснай навелістыкі, еўрапейскага і беларускага рамантызму з выразна асветніцкімі мэтамі. «Жахлівыя» гісторыі, якія расказваюць героі апошняй аповесці, што апынуліся на час ізаляванымі ад вонкавага свету, як высвятляецца, не могуць супернічаць з вусцішняй рэальнасцю «ваеннага камунізму». Затое з сукупнасці расказаных героямі містычных «навел» ды іх палкіх спрэчак-гутарак пра беларушчыну ў гэтым жахлівым часе тагачасны Менск паўстае месцам, беларускасць якога засведчана ў хроніках і нашага, і іншага свету» [6, с. 31].

У творчасці Л. Рублеўскай спалучаюцца розныя стылёвыя плыні і кірункі (імпрэсіянізм, неарамантызм, натуралізм, рэалізм і інш.), а яе жанравы сінкрэтызм – сведчанне эвалюцыйнага адлюстравання гістарычнай тэмы ў нацыянальнай літаратуры, якая прадстаўлена наступнымі жанрамі і міжжанравымі ўтварэннямі: міфічнымі / міфалагічнымі навеламі, «шляхецкімі апавяданнямі», гістарычнымі аповесцямі, пабудаванымі па прынцыпу «двухсветавасці», гатычным раманам, містычнай аповесцю, раманам-інструкцыяй, раманам-лабірынтам, дэкадансным раманам, раманам-«фанфікам» і інш. Варта адзначыць, што сама пісьменніца дае ім сутнасна-характарыстычныя найменні: «Старасвецкія міфы горада Б*» – міфічныя навелы, «Дзеці гамунылуца» – містычны дэтэктыў, «Ноч на Плябанскіх Млынах» – містычная аповесць, «Золата забытых магів» – паралельны раман, «Скокі смерці» – гатычны раман, «Забіць нягодніка, альбо Гульня ў Альбарутэнію» – раман-інструкцыя, «Сутарэнні Ромула» – раман-інструкцыя, «Дагератып» – дэкадансны раман.

Даследчыкі адзначаюць жанравы сінкрэтызм прозы пісьменніцы, знаходзячы ў ёй прысутнасць розных жанравых канонаў і сістэм: прыгод, дэтэктыва, меладрамы (А. Аўчарэнка), авантурна-філасофскага гістарычнага рамана («Скокі смерці», В. Барысенка), Д. Бугаёў адзначаў, што форма паралельнага рамана ў Л. Рублеўскай атрымалася: «Непаслядоўнае чаргаванне раздзелаў пра сучаснасць з раздзеламі гістарычнымі і праўда стварае двухпланавую раманную структуру са складаным, дэманічна напружаным і займальным сюжэтам, з мноствам большых і меншых загадак» [2, с. 208]. Як і А. Асіпенка («Святыя грэшнікі»), і Т. Бондар («Спакуса») у канцы 1980-х гг., «Л. Рублеўская ў новым стагоддзі працягнула традыцыю спалучэння ў адным творы розных часавых пластоў, распачату ў нацыянальнай літаратуры М. Караткевічам («Чорны замак Альшанскі» – 1983)» [3, с. 182].

Выбар назвы і жанравай стратэгіі, якая выявілася ў кнізе Л. Рублеўскай «Дагератып», невыпадкова, пра што зазначалі В. Бароўка і Ж. Капуса: «Назва твора «Дагератып» метафарычна суадносіцца з яго зместам і формай, уключае на адмысловае засваенне пісьменніцай прататыпнай асновы. Дагератып – сярэбарная пласціна з цёмнай выявай нейкага адлюстравання, правобраз сучаснага фотаздымка. Назва акцэнтна аддаленае падабенства твора да дэкаданснага рамана. Твор Л. Рублеўскай складаецца з дзвюх частак: «Кнігі знешняга кола» і «Кнігі ўнутранага кола». У першай, што акаймілае твор і ўтрымлівае ўсяго тры раздзелы, падзеі адбываюцца ў наш час, у «Кнізе ўнутранага кола», якая змяшчае дзевяць раздзелаў, – у 1893 годзе. «Дагератып» уяўляе сабой перасячэнне многіх матываў дэкаданснай літаратуры, у прыватнасці, твораў Ж.-К. Гюісманса, О. Уайльда, М. Метэрлінка, Ш. Бадлера, распаўсюджаных канцэптуальных параметраў дэкаданснага рамана і ўвогуле дэкадэнцкай літаратуры»

[1]; «Ці сапраўды аўтарскае вызначэнне жанру ўплывае на ўспрыманне мастацкага тэксту? Міжволі задумваешся пра гэта, калі бачыш пад загалоўкам твора, напісанага ў пачатку XXI стагоддзя, пазнаку «дэкадансны раман». Менавіта так пазіцыянуецца «Дагератып» Людмілы Рублеўскай, выдадзены асобнай кнігай у 2017 годзе ў выдавецтве А. Янушкевіча» [4].

У дэкадансным рамане гісторыя паўстае белігрызаванай, нагадвае закручаны трылер, які развіваецца па законах галівудскага экшану: знаходжанне ў XXI ст. у «крутой кватэрцы» на галоўным Мінскім праспекце Гальяшам Масевічам і Серафімай таёмнага дзённіка, які пачынаецца з жудасных слоў: «3.10.1893. Я не люблю фатаграфаванне мёртвых дзяцей» [5, с. 23]; апавед Багуслavy Каленчыц пра каханне, выпрабаванні, пакуты, рэвалюцыйную барацьбу напрыканцы XIX ст., куды ўплятаецца містычная гісторыя пра лікантропа: «Тытанік па-тутэйшаму. Заміж акіяну з чыстай вадзіцай – смярджучая дрэўца» [5, с. 209]; і нарэшце «Патаемная кніга» – тэстамент Радаслава Каганецкага: «Ці будзе гэта зямля калісьці да нас ласкавай, ці перастане паграбавачь крываваых авяраў?» [5, с. 245].

На карцець «дэкаданснай» скіраванасці назвы жанру сведчаць наступныя фактары: па-першае, час дзеяння рамана «ўкладаецца ў храналагічныя межы дэкадансу»; па-другое, мільё смерці (небыцця, энтрапіі) становіцца адным з галоўных лейтматываў у творы беларускай пісьменніцы: «Калі партрэт не паспявалі зрабіць пры жыцці, не сажыка фатаграфавалі, як жывога. Часта разам з сямейнікамі. Дзеля чаго апраналі труп у самае лепшае і надавалі патрэбную позу <...> Асабліва жудасна атрымлівалася, калі нябожчык пачынаў калець, у яго не закрываліся вочы, і на фатаграфіі адбіваўся гэты каламутны не тутэйшы позірк <...> Сарданічны смех, Risus sardonicus – тая ўсмяшка, падобная да выскалу, што застывае на тварах памерлых ад слупняку. Куты роту рэзка апушчаныя, бровы прыўзнятыя, сквіцы моцна сціснутыя... Цікава, ці можна сфатаграфавачь саму смерць? Яе Жыяцоў? Адыходзі душы, якая яшчэ не ўсведамляе, што пакінула свой зямны футарал?» [5, с. 30–31]; па-трэцяе, хваробы літаральна праследуюць герояў, прыводзяць да выраджэння (локіс, як у П. Мерымэ, эпілепсія, сухоты і інш.); па-чацвёртае, гатычная, змрочная, дэпрэсіўная атмасфера, на фоне якога развіваецца дзеянне; па-пятае, эстэтызм, прыгажосць нават у натуралістычным, выкарыстанне вобразаў-сімвалаў лабірынта, спалучэнне рэальнага і фантастычнага і інш.

В. Бароўка адзначае, што «Дагератып» Л. Рублеўскай – гэта не стылізацыя, а мастацкі дыялог з еўрапейскім дэкадансным раманам. Беларуская пісьменніца ў кампаратывна-кантрастыўным плане выкарыстала яго паасобныя фармальна-змястоўныя рысы (этычная антынамічнасць і ўзаемапаўняльнасць персанажаў, зварот да матываў заняпаду і выраджэння, адноснасці чалавечых ведаў, загадкавасці быцця, суадносіны цывілізацыі і прыроды, праблематычнасці спроб змяніць свет) дзеля стварэння твора, канцэптуальна адрознага ад дэкаданснага рамана» [1].

Але, нягледзячы на сказанае, цэнтральнай ідэяй рамана становіцца ідэя нацыянальнага выжывання на пакучывых скрыжальных гісторыі: «І кожны, пашукаўшы, знойдзе ў сямейных сховішчах дагератып, з якога глянне смелымі дапытлівым вачыма закатаваная гісторыя, і даўдзецца адказваць, ці жыве Беларусь» [5, с. 241].

ЛІТАРАТУРА

1. Бароўка, В. Ю. «Дагератып» Л. Рублеўскай як мастацкі дыялог з дэкадансным раманам [Электронны рэсурс] / В. Ю. Бароўка. – Рэжым доступу: <https://lib.vsu.by/xmlui/handle/123456789/6113?show=full>. – Дата доступу: 26.09.2018.
2. Бугаёў, Д. Беларускі дэтэктыў Людмілы Рублеўскай / Д. Бугаёў // Польша. – 2006. – № 7. – С. 207–212.

- Грамадчанка, Т. К. Сучасны беларускі раман: дынаміка жанру : манаграфія / Т. К. Грамадчанка. – Мінск : БДПУ, 2006. – 234 с.
- Капуста, Ж. Алхімія наканавання ў рамане Людмілы Рублеўскай «Дагератып» [Электронны рэсурс] / Ж. Капуста. – Рэжым доступу: <http://zviazda.by/ru/node/107564>. – Дата доступу: 26.09.2018.
- Рублеўская, Л. І. Дагератып : дэкадансны раман / Л. І. Рублеўская. – Мінск : А. М. Янушкевіч, 2017. – 246 с.
- Шаўлякова-Барзенка, І. Л. Проза / І. Л. Шаўлякова-Барзенка // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. – Мінск, 1999–2015. – Т. 4, кн. 3. – 2-е выд. – 2015. – С. 8–35.

Ратко Т. В. (Мінск, Беларусь)

ИЗ НАБЛЮДЕНИЙ НАД ФОРМИРОВАНИЕМ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЕМ СИНОНИМИЧЕСКИХ РЯДОВ С ДОМИНАНТОЙ ЛЮБОВЬ – КАЖАНЕ В РУССКОМ И БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКАХ

Сопоставительное изучение лексического состава русского и белорусского языков является актуальным в ситуации билингвизма в Республике Беларусь. Особенно интересным, на наш взгляд, будет не только исследование современных синонимических рядов, но и обращение к истории их формирования.

Рассмотрим синонимический ряд с доминантой любовь. Как известно, одним из способов толкования слов является подбор синонимов. Так, в «Словаре древнерусского языка» И. И. Срезневского содержатся лишь следующие слова: любить, люблю, любление [5, т. 2, стб. 82–83]. «Синонима славенороская» приводит такой синонимический ряд: любовь, рачение, согласіе; любовь, рачіе, рвеніе, раждеженіе, раченіе, ревнованіе, ревнованіе, ревнообразіе [6, с. 83]. Как видим, в средневековом словаре дается гораздо более обширный синонимический ряд, что говорит о дальнейшем развитии языка. Примечательно, что в этот же временной промежуток употреблялось слово страсть. Для современного человека уже привычно употребление этой лексики в качестве синонима к слову любовь, а «Лексисъ...» Лаврентия Зизания дает следующие значения слова страсть: страсть, терпенье; страсть, взрушение, эффект; страсть, беда; страсть, упадок [6, с. 38].

Приведем современные синонимические ряды в русском языке: Любовь, влюбленность, страсть, увлечение [2]. Любовь, 1. Привязанность, увлечение, сердечная склонность; (нежное) чувство (разг.); эрос (книжн.); нежная страсть (уст.) 2. Роман, любовь, (любовная) связь, близкие отношения; шашни (разг.), шуры-муры (прост.); интрига, амуры (уст. разг.). 3. Пристрастие: склонность, наклонность, расположение, влечение, тяга, тяготение, любовь, страсть, вкус, охота; приверженность, слабость (разг.) / неодолим.: магия, страстишка (разг.) [1, с. 217, 421, 472].

Сравнение приведенных из современных словарей синонимических рядов с доминантой любовь показывает, что в разных словарях соответствующие синонимические ряды формируются по-разному. Так, наиболее нормативно сформирован синонимический ряд в «Словаре синонимов русского языка» под редакцией А. П. Евгеньевой. В «Словаре синонимов русского языка» З. Е. Александровой нежелательно, на наш взгляд, включение слов шашни, шуры-муры, амуры как стилистически сниженных, возможных только в речевом плане: в бытовом разговоре или в языке художественной литературы с определенными стилистическими целями; то же можно сказать о лексемах магия, страстишка. К слову роман З. Е. Александрова не дает никакой пометы (в значении «любовь»), между тем как в «Словаре современного русского литературного языка» оно имеет помету «разговорное» [4, т. 12, стб. 1444] и поэтому опять-таки относится к плану речи.